

УПРАВЛІННЯ ОПЕРАЦІЙНИМИ ВИТРАТАМИ ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті досліджено теоретичні аспекти управління операційними витратами, до яких належать собівартість реалізованої і товарної продукції, адміністративні витрати, витрати на збут та інші операційні витрати. Висвітлено різні підходи до управління операційними витратами, які б забезпечили прибутковість на підприємствах у сучасних умовах ринкової економіки.

В статье исследованы теоретические аспекты управления операционными затратами, которые включают себестоимость реализованной и товарной продукции, административные расходы, расходы на сбыт и прочие операционные расходы. Освещены различные подходы к управлению операционными расходами, которые бы обеспечили доходность на предприятиях в современных условиях рыночной экономики.

The article explores the theoretical aspects of operating costs, including cost of sales and commodity products, administrative expenses, sales and other operating expenses. Highlights different approaches to operational costs that would ensure the profitability of the business in the modern market economy.

Ключові слова: операційні витрати, собівартість реалізованої продукції, собівартість товарної продукції, адміністративні витрати, прибуток.

В умовах ринкової економіки головною метою діяльності кожного підприємства є отримання якомога більшого обсягу прибутку. Одним із основних засобів забезпечення прибутковості підприємства є зменшення витрат. Витрати були і залишаються важливою економічною категорією, що характеризує ефективність використання ресурсів виробництва і визначає рентабельність діяльності суб'єктів господарювання. Підприємства для повної економічної самостійності і відповідальності за результати своєї діяльності мають створити умови ефективного управління операційними витратами виробництва.

Процес управління витратами, пошук шляхів їх зниження останнім часом є предметом уваги багатьох фахівців. Зокрема, Г.Г.Гладчук розглядає вплив економічного аналізу на процеси управління витратами [1]. Б.Засадний і О.Ю.Шумило висвітлюють суть економічної категорії витрат та узагальнюють підходи до визначення ролі і значення витрат у системі управління підприємством [3], [7]. А.В.Черен досліджує методи визначення нормативів адміністративних витрат з метою зниження витрат виробництва [6].

Метою статті є узагальнення основних підходів до управління операційними витратами і дослідження їхнього впливу на прибутковість підприємства.

Процес управління витратами на виробництво – це багатопрофільний процес, що охоплює всі аспекти господарської діяльності, починаючи з постачання і закінчуючи реалізацією та отримання прибутку. Прибуток найбільш повно відображає фінансовий результат підприємницької

діяльності і забезпечує соціально-економічний розвиток підприємства. На величину прибутку впливає сукупність багатьох факторів, які необхідно враховувати в процесі управління. Серед факторів впливу на операційний прибуток чільне місце належить витратам на виробництво і реалізації продукції. До складу операційних витрат входять: собівартість реалізованої продукції, адміністративні витрати, витрати на збут та інші операційні витрати. Кожен вид операційних витрат розкладається на економічні елементи: матеріальні витрати, оплата праці, нарахування на оплату праці, амортизація, інші операційні витрати.

Собівартість реалізованої продукції включає прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати та виробничі накладні витрати. Прямі витрати змінюються пропорційно або майже пропорційно до обсягів виробництва. Накладні виробничі витрати включають витрати допоміжних матеріалів, на оплату праці управлінського та обслуговуючого виробничого персоналу, на виконання робіт, пов'язаних із ремонтом обладнання тощо. Таким чином, до складу собівартості готової продукції не зараховують управлінські витрати загальногосподарського характеру.

Собівартість реалізованої продукції визначається за формулою:

$$C_{рп} = Z_n + C_{тп} - Z_k, \quad (1)$$

де $C_{рп}$ — собівартість реалізованої продукції; C_n — собівартість товарної продукції; Z_k — собівартість залишків готової продукції на складі на початок і кінець звітного періоду.

У свою чергу, собівартість товарної продукції визначається за формулою:

$$C_{тп} = Z_{нзв_n} + ВВ - Z_{нзв_k}, \quad (2)$$

де $Z_{нзв_n}$, $Z_{нзв_k}$ — залишки незавершеного виробництва на початок і кінець звітного періоду; $ВВ$ — витрати на виробництво у звітному періоді.

Отже, собівартість продукції є одним із елементів внутрішньогосподарського управління. В системі управління підприємством важливе місце відводиться питанням управління витратами виробництва, адже практика роботи підприємств свідчить, що без правильної оцінки реальної собівартості неможливо правильно управляти ефективністю виробництва. Для забезпечення ефективного управління витратами та формування собівартості продукції підприємству доцільно мати змістовну і реальну інформацію про собівартість окремих видів продукції і використовувати її при прогнозуванні, нормуванні, плануванні, у процесі поліпшення обліку фактичних витрат, при аналізі витрат, собівартості продукції і розрахунку факторів, що впливають на ці зміни, при здійсненні контролю і регулювання показників у процесі господарсько-фінансової діяльності, виявленні резервів в економії витрат виробництва і можливостей зниження розміру та рівня собівартості продукції.

Виручка від реалізації продукції розкладається на витрати і прибуток, тобто вона є об'єктом розподілу. В процесі цього розподілу можна маніпулювати пропорціями між прибутком і витратами в певних межах. Впливати на прибуток через зміну витрат дає змогу діюча система обліку витрат. Так, витрати обліковуються в момент, коли вони нараховуються на виготовлену продукцію, що реалізована. Витрати на оплату запасів сировини, матеріалів капіталізуються в балансі у складі оборотного капіталу. Таким чином, запаси готової продукції, незавершеного виробництва не впливають на прибуток, бо вони відображаються у складі оборотного капіталу, і тільки після реалізації продукції відбувається процес списання витрат на собівартість реалізованої продукції. В результаті існує розрив у часі між оплатою придбання запасів і їх списанням на собівартість продукції.

Через механізм оцінювання вартості запасів, що списуються на собівартість продажу, фінансовий менеджер формує операційний прибуток, управляючи витратами. Для визначення собівартості реалізованої продукції використовується така математична формула:

$$C_{рп} = Z_n + Z_m + ЗП + НВ - Z_k, \quad (3)$$

де Z_n — запаси на початок звітного періоду; Z_m — вартість закуплених запасів сировини, матеріалів протягом звітного періоду; $ЗП$ — пряма заробітна плата з нарахуваннями; $НВ$ — накладні витрати; Z_k — запаси на кінець періоду.

Адміністративними є витрати, пов'язані із обслуговуванням виробництва і управлінням на рівні всього підприємства. До адміністративних витрат належать: загальні та корпоративні витрати; витрати на службові відрядження і утримання апарату управління підприємством та іншого адміністративного персоналу; витрати на утримання основних засобів, інших необоротних матеріальних активів загальногосподарського призначення; винагороди за професійні послуги; витрати на зв'язок; амортизація нематеріальних активів загальногосподарського призначення; витрати на врегулювання спорів у судових органах; податки, збори та інші обов'язкові платежі, передбачені законодавством; плата за розрахунково-касове обслуговування; інші витрати адміністративного призначення [6, с.51].

Важливим важелем регулювання адміністративних витрат є їх нормування, під яким слід розуміти встановлення максимально можливої відносної величини адміністративних витрат у загальних витратах на виробництво товарної продукції або її вартості. При цьому окремо на календарний рік слід встановлювати нормативи адміністративних витрат, витрат на збут, витрати на утримання та експлуатацію машин й устаткування, інших загальногосподарських витрат. Така диференціація пов'язана із різними джерелами фінансування витрат. Так,

загальновиробничі витрати, в тому числі й витрати на утримання та експлуатацію машин і устаткування, є складовою собівартості товарної продукції і окремих виробів, а адміністративні витрати, в тому числі й адміністративні витрати цехів, та витрати на збут — це складові валового прибутку підприємства. Останній визначається як різниця між чистим доходом підприємств від реалізації продукції і собівартістю їх реалізації. Через це нормативи адміністративних витрат і витрат на збут повинні встановлюватися у відсотках до обсягу виробництва товарної продукції у цілому по підприємству, а загальновиробничі — у відсотках до собівартості товарної продукції.

Витрати на збут включають витрати, пов'язані з реалізацією (збутом) продукції: витрати пакувальних матеріалів; витрати на ремонт тари для зберігання продукції; оплата праці та комісійні винагороди продавцям, торговим агентам і працівникам підрозділів, що забезпечують збут; витрати на рекламу та дослідження ринку; витрати на відрядження працівників, зайнятих збутом; витрати на утримання необоротних активів, пов'язаних із збутом продукції, товарів, робіт, послуг; витрати на транспортування і страхування готової продукції та інші послуги; витрати на гарантійний ремонт і гарантійне обслуговування; інші витрати, пов'язані із збутом продукції, товарів, робіт, послуг [4, с.187].

До складу витрат на збут не належать витрати, які згідно з договором поставки виконуються постачальником за окрему плату (вартість тари, відпускна ціна доставки цінностей до споживача тощо).

До інших операційних витрат належать: собівартість реалізованих виробничих запасів; сумнівні (безнадійні) борги; втрати від знецінення запасів; втрати від операційних курсових різниць; визнані екологічні санкції; відрахування для забезпечення наступних операційних витрат та інші [4, с.187].

Одним із показників ефективності роботи підприємства є прибуток. Підприємства зацікавлені в отриманні стабільних прибутків, загальна величина яких давала б змогу забезпечувати розвиток, виробництво та виплачувати дивіденди. Найпростішим способом досягнення цієї мети було б підвищення цін. Але ефективнішим способом забезпечення прибутковості підприємства є зниження витрат за допомогою значних капітальних інвестицій для впровадження нових технологій, нової техніки, вдосконалення організації виробництва тощо. Тому важливим резервом зниження вартості виробів може бути відносна економія накладних витрат, до яких входять загальновиробничі витрати, адміністративні витрати і витрати на збут.

На підприємствах розвинутих країн процес планування витрат, як відомо, починається із прогнозу на наступні п'ять років. У вітчизняних підприємств, на жаль, немає реальної можливості розробляти детальні

плани на перспективу. Вони можуть лише намічати напрями розвитку, але проводити розрахунки не завжди ефективно, оскільки нестабільність політичної і економічної ситуації призведе до недоцільності прогнозу.

На сучасному етапі необхідно змінити підходи до управління операційними витратами, особливо до планування витрат і результатів виробництва. Якщо в умовах планової економіки існували загальні й обов'язкові для всіх норми і нормативи витрат, то сьогодні визначальною рисою має стати конкуренція виробників, а отже, і конкуренція витрат, що забезпечить збільшення прибутку на підприємстві.

У ринкових умовах необхідно щодня контролювати виручку від реалізації, відстежувати вплив на прибуток змін в обсязі витрат на одиницю реалізованої продукції та фактори, що визначають ці зміни. З метою зниження витрат виробництва і збільшення за рахунок цього прибутку підприємства доцільним є управління операційними витратами, планування та облік адміністративних витрат, які б відповідали світовим стандартам.

Система стимулювання працівників при зниженні рівня адміністративних витрат може бути узгоджена із загальною системою винагороди за результати виробничо-господарської діяльності підприємства. Крім того, доцільність зниження цих витрат потребує обґрунтування, оскільки постійно знижувати їх неможливо, адже це може призвести до зниження якості продукції, і як наслідок — до втрати ринків збуту та зменшення прибутку на підприємстві.

Список використаних джерел:

1. Гладчук Г.Г. Управління витратами виробництва як необхідна ланка ефективного господарювання // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. - №5. – С.52-57.
2. Давидович І.Є. Управління витратами: Навч. посіб. / Тернопільська академія народного господарства. – Т.: Економічна думка, 2004. – 228 с.
3. Засадний Б. Витрати для ефективного управління діяльністю підприємства // Справочник економіста. – 2009. - №4. – С.43-47.
4. Коваленко Л.О., Ремньова Л.М. Фінансовий менеджмент: Навч. посіб. – 3-тє вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2008. – 483 с.
5. Фінансовий менеджмент: Підручник / Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М.Поддєрьогін. – К.: КНЕУ, 2008. – 536 с.
6. Черен А.В. Організація управління адміністративними витратами на підприємствах // Економіка та держава. – 2006. - №5. – С. 50-52.
7. Шумило О.Ю. Шляхи вдосконалення аналізу та оцінки операційних фінансових та інших витрат на підприємстві // Економіка. Фінанси. Право. – 2009. - №3. – С.25-28.